

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı (95 nci Yıl Özel Sayısı s.233-243)

Kitap Tanıtımı

HAYDAR MEHMET ALGANER'İN ÇANAKKALE KARA SAVAŞLARI GÜNLÜĞÜ

Ahmet ESENKAYA

Yrd. Doç. Dr , Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

---

Giriş¹

Günlükler/anılar, geçmişte yaşananlara farklı perspektiflerden ışık tutmaları açısından önem taşır. Günlükler/anılar sonradan anımsanarak yazılabildiği gibi, olayın yaşandığı gün sıcaklığı da yazılabilir. Günlük yazarların çoğu anılarını her gün not ederler. Günlükler, ne gün yazıldığını hatırlamak için tarih atılan, çoğu zaman her günün sonunda olup bitenin sıcaklığına anlatıldığı, olaylarla ilgili yorumlar değerlendirilmeler yapıldığı yazılardır. Pek çok insanın tuttuğu anı (hatıra) defteri bir tür günlüktür.

Günlükler/anılar genelde gerçek deneyimleri anlatır, herhangi bir düşüncüyü kanıtlama amacı yoktur, bilgilendirme amacı vardır, söyleşi havasındadır, dili yalındır, genellikle öykü tarzı anlatım biçimiyle yazılır.

Okuma yazma oranının son derece düşük olduğu ve birliklere mektup yazıcıların gönderildiği –her cephede olduğu gibi– Çanakkale cephesinde de “günlük”lerin kaydedilmesi, savaşın özünü anlamak açısından olağanüstü bir gayrettir. İşte Haydar Mehmet Alganer’in günlüğü de böyle bir gayretin ürünüdür. Alganer, olayları kendi çerçevesinde anlattığından dolayı aynı zamanda “anı portre” niteliği de taşır.

---

¹ Haydar Mehmet Alganer, Çanakkale Kara Savaşları Günlüğü, Çanakkale Deniz Müze Komutanlığı Yayınları, Deniz Basımevi, İstanbul 2009, s. 60.

Günlüklerin her ne kadar tarih metodolojisi açısından bilimsellik değeri alt seviyelerde olsa da, konu ile ilgili alan uzmanının denetiminden geçtikten sonra güvenilirliği sorununa da çözüme kavuşturulmuş olur.

Günümüz Türkçesine çevrilip yeniden düzenlenen Alganer'e ait günlük, Ocak 2009'da Çanakkale Askeri Müzesi yayını olarak okuyucuların hizmetine sunulmuş-tur.²

Günlükte farklı boyularda dört harita, iki kroki ve 27 resim mevcuttur.³ 137 sayfadan oluşan günlük metnindeki bazı yerler daha vuzuha kavuşturmak için 36 adet dipnot kullanılmıştır. A5 boyutta, kaliteli birinci hamur kâğıda basılan günlük, anlaşılır bir biçimde ve titizlikle günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Birer sayfa olarak "Önsöz"ü Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Metin Ataç, "Takdim"i Çanakkale Boğaz Komutanı Tuğamiral Erhan Akporay ve "Giriş"i de Çanakkale Deniz Müze Komutanı (ismi belirtilmeden) kaleme almıştır. Peşinden yaklaşık üç sayfada da Haydar Mehmet Alganer'in biyografisine yer verilmiştir.

Alganer, 1880 İstanbul doğumludur ve 1966'da vefat etmiştir. Çanakkale cephesinde bulunduğu dönemde Binbaşı'dır ve 35 yaşındadır. 28 Nisan 1915'te Arıburnu'ndaki 16'ncı Kolordu Kurmay Başkanlığı 1'nci Şube Müdürlüğü'ne tayin olunmuştur. 28 Mayıs'ta⁴ tekrar Gelibolu üzerinden Kolordu Kurmay Başkanı olarak cepheye hareket etmiştir.⁵ Daha sonra 15 Ağustos'ta, 1'nci Kolordu Kurmay Başkanı sıfatıyla Kumkale civarındaki Asya Grubu'nda görev almıştır⁶. Cephedeki son görevi ise 1 Kasım 1915'te Uzunköprü civarında bulunan 3'üncü Piyade Tümeni Kurmay Başkanlığı olmuştur.

² Osmanlıcadan günümüz Türkçesine İda. Kd. Çvç. ÇOMÜ Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği mezunu Erdoğan Öztürk ile Uzm. Me. Zehra Gülbudak tarafından aktarılmış ve Uzm. Şeyda Büyükcan Sayılır yeniden düzenlenmiştir.

³ Haritalardan üçünün Şevki Paşa'nın paftalarından olduğu hemen anlaşılma olup, en sona konan ve karşılıklı iki sayfayı kapsayan harita ile krokilerin kime ait olduğu hakkında bilgi yoktur. Mevcut 27 resmin de bizzat Haydar Mehmet Alganer'in fotoğraf makinesiyle çekildiği anlaşılmaktadır.

⁴ "Ben de hareketimizle ilgili bilgi aldım. Bizler Çanakkale'ye gidip yarın akşam vapuruyla Gelibolu'ya geçeceğiz", 5 Mayıs, 14.40'ta Gelibolu'ya, oradan birçok nakliye gemisinin bulunduğu Akbaş limanına varılır. 6 Mayıs, Kalvert çiftliğine gidiyoruz. Erenköy'den geçtik. Fevzi Bey de burada. 16'nci Kolordu'nun Maydos'ta bulunması gerekirdi. Çünkü Kolordu'ya bağlı birliklerin hepsi orada bulunuyor. 16'nci Kolordu Komutanı Albay Fevzi'dir. Karargâh binası ise Kalvert Çiftliği'dir.

⁵ "Çanakkale'den Gelibolu'ya geçiş esnasında, sigaranın el içlerinde içilmesini emrettim (29 Mayıs)", "Gelibolu'da amele birliğinden askerler, eşyanın çıkarılmasına ve nakliyesine yardım etti (30 Mayıs)."

⁶ "Görev değişimi, Binbaşı Arif'le yer değişimi (14 Ağustos)."

Anılar

Alganer, “Birinci Dünya Savaşı’nda Katıldığım Askeri Harekâta Ait Savaş Hatıratıdır” olarak adlandırdığı günlüğüne “16’ncı Kolordu Kurmay Başkanlığı’na tayin edildiğime dair Personel Şubesi’nden emir aldım. Alaya veda ettim,” diyerek kaleme almaya başlar ve kendisini uğurlamaya sadece iki genç teğmenin gelmesi üzerine, diğer görev arkadaşlarının vefasızlığından şikâyetle devam ettirir. Günlü-ğünü tutmaya başladığı gün 4 Mayıs 1915 olup, cephede yaşadığı 164 günle ilgili verdiği bilgileri 16 Ekim 1915’te sona erdirir.⁷

Bilgilerin büyük bir bölümünün günlük olarak kaleme alındığı, bir kısmının medyadan, bölgenin diğer bölümlerinden ve kendisine ulaştırılan haberlerden aktarıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin: “Alman Kurmay Binbaşı’nın anlattığına göre, Ruslar müthiş bir bozguna uğramış. Büyük bir Alman kolu Petersburg’a yürüyormuş. İki-üç aya kadar Ruslarla barış sağlanabilirmiş (16 Mayıs)”, “Sabaha karşı oldukça müthiş bir gürültü işittim. Bu da bir düşman gemisinin batışıdır dedim ve dediğim gibi de oldu. Hem de Majestik”, “İşittiğimize göre, Van bölgesinde bizim Halit Bey’in Tümeni sözde yenilmiş (27 Mayıs)”, “İtalyanlar zorlanıyormuş ama durumları iyiymiş”, “Esat Paşa Tümgeneral olmuş, Velihaht Hazretleri yarın Kuzey Grubu’nu ziyaret edecekmiş (4 Temmuz)”, “Sofradan sonra görüşme esnasında, barıştan sonra hükümetin militer misyonu lağvedeceğine dair şüphelerinin olduğu ve bundan pek de memnun olmadıklarını hissettim. Muhtemelen ben oradayım diye fazla bir şey söylemediler (4 Temmuz)”, “Güney gurubu galiba 2’nci Ordu’ya ayrıl-mış, Vehip Paşa da oraya gelmiş (15 Temmuz)”, “Doğu harekâtından cevaplar dehşet verici. Yine Ruslar 100.000’e yakın esir, 200 kadar makineli tüfek, 500 kadar top ele geçirmişler (20 Ağustos)”, “İtalya’nın Osmanlı devletine savaş ilan ettiği haberi ulaştı (21 Ağustos)”, “General Linez galiba Sırlara karşı harekete başlamış (4 Eylül)”, “Gelen haberlerde iki İngiliz denizaltısı batırılmış (5 Eylül)”, “İtalyan bandıralı torpidolar da görünmeye başlamış (10 Eylül)”, “Bozcaada’ya epeyce vapur gelip gitti. İçlerinde iki vapurda İtalyan bayrağı göründü (13 Eylül)”, “Dün galiba Sırlara karşı harekât başlamış. Bulgarlar da sekiz güne kadar seferberlik yapacakmış (22 Eylül)”, “Yine İtalyanların gelip gideceği yönünde haberler var ama ortada bir şey yok (23 Eylül)”,

⁷ Savaşın sonuna doğru, “bu gün kayda değer bir şey olmadı”, “bahse konu bir şey yok”, “gün olaysız geçti”, “her günkü gibi sade geçti”, “önemli bir olay yoktur” ifadeleriyle, gündemin kendi şahsiyle mi yoksa görev bölgesiyle mi ilgili olduğu anlaşılamamaktadır.

“Bulgarlar ve Yunanlar seferberlik ilan etmişler. Bulgarlar bizim tarafta, Yunanlılar düşmanla birlikte. Herhalde üstünlük bizim (24 Eylül)”.

Geçtiği ve gezip gördüğü yerlerle ilgili bilgiler verir: “Çanakkale içinden geçtik. Yarıdan fazlası yanmış (5 Mayıs)”. “Düşman gemileri çıplak gözle bile çok iyi görünüyor. Kalvert çiftliği mükemmel. Hatta bazı mobilyaları, lavabosu bile var. Burası önceden Weber Paşa’nın karargâhı olarak kullanılmış (6 Mayıs)”. “Akşama doğru top ateşi şiddetlendi. Sabit balon görüldü (8 Mayıs)”. “31’nci Alay’ın topçu birlikleri sırtların içini oyarak ilk çağdaki insanlar gibi burayı mesken yapmışlar.⁸ (11 Mayıs)”. “Siperler gayet iyi. Askerler yemek; hatta sigara kuyruğunda (16 Haziran)”.

“Sabah 04.00’da Çanakkale’ye girdim. Hava aydınlanıyor, sabah oluyor. Daha önce geçerken göremediğimiz haraba olmuş yerler, sabahın ışığında tamamen çarpıyordu (28 Mayıs)”. “Çanakkale’nin bütün Müslüman mahalleleri mahvolurcasına yıkılmış, sahildeki Hıristiyan mahalleleri ve civardaki bir-iki Müslüman evine, kazara bir şey olmamış. Demek ki bütün toplar sadece İslamiyet’in bağrına yöneltilmiş. Çanakkale-ye nihayet iyi bir hamam açılmış, ben de gittim, bir güzel yıkandım (29 Mayıs)”. “Bu günkü gezintimde askerlerde moral gücünün yüksekliğini gördüm ve hissettim. Bu sebeple Cenab-ı Hakk’a şükrettim. O halde zafer mutlak bizim olmuş demektir. Askerlerin bazıları gözetlemede, geri kalanları istirahatta yatmış uyuyor. Birkaç kişi bir arada konuşuyorlar ve bir diğeri namaz kılıyor. Diğerleri Kur’an-ı Kerim okuyorlar. Bir âlem ki hem savaş, hem sakinlik, hem heyecan, hem dünya, hem ahiret” (7 Haziran)”. “Bazen mazgallardan bakıyoruz. Bazı yerlerde düşmanın siperleri altı adım, bazı yerlerde ise yirmi adım uzakta”. “Ağıldere bölgesi bizden alınmıştı. Bölgenin bizden gitmesine memnun oldum (17 Haziran)”. “Yollarda birçok kabile var (4 Temmuz)”. “Akşama doğru Suvla⁹ Köyüne gezinti yaptık. Köyde akşam hali; sığırlar, zavallı köylüler hazin bir manzara oluşturuyordu (6 Temmuz)”, “Ece Limanı’na hareket ettik. Ece Limanında çok güzel hazırlıklar yapmış. Denize girmek için ne güzel bir yer hazırlamış (11 Temmuz)”. “Akşama doğru Küçük Anafarta (Köyü) içinden Bursa Taburu yanına gittik. Dönüşte kömür maden ocaklarını gördük. Epeyce zengin ama işlenmemiş (13 Temmuz)”. “Turşun’dan geçi-yoruz. Garip Müslüman köyceğizin boynu bükük. Minareciğe Mübarek Ramazan hürmetine iki kandil asılmış. Zavallı camiyi, iki ihtiyar Müslüman’dan başkası ziyaret etmiyor. Bu sırada ezan

⁸ Bu ara atlarını bıraktıkları yeri tarif ederken “burası İntepe’nin tam sağına düşüyor. Erenköy tam karşıda görünüyor” diyor.

⁹ Bölgede Suvla adında bir köy mevcut değildir. Fakat hangi köyü kastettiği de belli değildir.

okunuyor. Uzaklardan garip ve sönük bir hüznle ezan seslerinin gelmesi, mübarek Ramazan hürmetine, Müslümanlığa daha fazla bir hürmet gösterildiğini kanıtlıyordu. İşte genel savaşta eski bir Türk köyceğizinde Ramazan (15 Temmuz)”. “Komutan (Wilmer) benim için harp madalyası teklif etmişti (17 Temmuz)”. “Hasanobası’na gelen bomba ve silahları gördüm. Cephane-likler çok iyi yapılmış (21 Eylül)”. “Muarız Körfezi oldukça kanlı. Bugün buradan Golç Paşa hareket etmişti, Ben küçük odayı aldım. Çünkü lavabosu var (8 Ekim)”.

01 Eylül akşamı yemek çadırında karagöz oynatıldığını, oraya gittiğini, biraz baktığını, 16 Temmuz’da Gelibolu’da fotoğraf camları buldurabildiğini, Kumköy’de ekmek fırınına, Orhaniye’den Kumkale’ye gizlice gidilebiliyor gibi gizli yolları anlatır, “meğer çadırlar düşmanı aldatmak içinmiş. Hatta sahte toplar dahi varmış” diyerek durum hakkındaki memnuniyetini dile getirir.

Cephe ile ilgili bilgilerin dışında mutlaka gününbirlik yemek, kahvaltı ve ikram bilgilerini kaydeder: “Kahvaltı ettik”. “Yemek yedik”. “Bira ısmarladılar. Bu pek hoş”. “Lütfi Bey, yemek, bira ve yoğurt getirtti”. “Güya ıstakozu açayım derken et konservelerinden birini açmışım”. “Ayran içtim”. “Yemek yedim fakat askerim açtı”. “Biraz balık yumurtası yedim (11 Haziran)”. “Süt bile bulabildim (17 Haziran)”. Kumköy’deki fırından iyi ekmek temin ettik (24 Haziran)”. “Turşun’dan da Kadir Yüzbaşı öteberi bir şeyler alıyor. Yoğurt, tavuk, yumurta gibi. Gelibolu’dan da sipa-rişler geldi (26 Haziran)”, “Artık aşçımızın yemeğini yiyoruz (27 Haziran)”, “Ak-şam yemekte bira, köfte, hıyar ve havuç salatası, yoğurtlu kabak ve üzüm hoşafı vardı. Frenk kahvesi çok iyiydi (13 Temmuz)”. “Koruk şerbeti içtik”. “Yemekler çok güzel (18 Ağustos)”. “Alman misafirler var (ordu karargâhında) masada kutu et, fasulye, fırında makarna, tavuk, börek, patates püresi, ayva kompostosu, üzüm, revani, çerez ve kahve bulunuyordu (22 Eylül)”. “Bölük komutanından yiyecek bir şeyler istedik. Bize biraz kebab, çay, tereyağı, bal ve zeytin hazırladı (24 Eylül)”. “Harbiye Nazırı gibi ünlü misafirlerin sofrasında yemek listesi: hindi dolması, patlıcan karnıyarık, börek, revani, pırzola, ayva kompostosu, üzüm, kahve ve çerez. Bu listeyi hazırlayanın zevkine hayran olayım (25 Eylül)”. “Son şampanya şişesini Kalvert’teki son gece için içtik (5 Ekim)”. “Gece soframız iyiydi. Şarabımız vardı (8 Ekim)”.

Kimlerin ve nerelerin fotoğrafını çektiğini belirtir: “Çanakkale’ye doğru Gayret torpido-botu ile seyrederken bir denizaltıdan yapılan isabetsiz torpil atışı sonrası yaşanan heyecan anı (5 Mayıs)”. “Troya harabeleri (11 Mayıs)”.

“Siperde gözetleme anında (13 Mayıs)”. “Karargâha gelen 3’ncü Tümen mızıkası ve eğlenen askerler (28 Mayıs)”. “Bir alman denizaltısının geçişi (3 Haziran)”. “Kurmaya Albay Mustafa Kemal Bey’i çekip ona hediye ettiği fotoğraf¹⁰, aynı gün Kurmay Albay Mustafa Kemal Bey’in de olduğu başka bir fotoğraf ile siper fotoğrafı (17 Haziran)”. “Ece Limanı’na hareket ettik. Önce denize girdik ardından fotoğraf çektik (11 Temmuz)”. “Turşun Köyü civarında çektiği kendi fotoğrafı (4 Ağustos)”. “Yaka-lanan casuslar 26 Ağustos akşamı Ovacık’a arabayla sevk edilirken (26 Ağustos)”. “Yemek esnasında çekilen üç fotoğraf (sofradakiler: Eggert Bey, Harbiye Nazırı Paşa, Komutan Paşa, Birinci Şube Müdürü Yarıbay Haşmet, ben, Yaver Binbaşı Kazım, Albay Fuat, Başveteriner Osman Bey, İdare Başkanı Halil Bey ve Başhekim) (25 Eylül)”.

Enteresan şekilde kişi ve karakter tahlilleri yapar: “Almanlar iş başında iken tek laf etmiyorlar”. “Gemi kaptanı babacan bir Laz”, “Yüzbaşı Kadri üzerimde iyi bir izle-nim bırakmıştı. Bizi çok iyi sevk ediyor ve bize iyi bilgi veriyordu (21 Haziran)”. “Teğmen Halil Necati gayet gayretli bir çocuktur (26 Haziran)”. “Gündüz Esat Paşa ve Kurmay Başkanı Fahri gelmişti. İkisi de pek sevimli komutanlardı (27 Temmuz)”. “Yüzbaşılarından birincisi iyi bir etki bırakmadı (1 Eylül)”. “Topçu Binbaşı Tefik, üzerimde hiç iyi bir izlenim bırakmadı. Garip, özellikle yüksek rütbeli topçu subaylarının hemen hepsi de aynı tip görünüyor (6 Eylül)”. “Kurmaya Başkanının gideceği doğrulandı ve emri geldi. Sürekli bir değişiklik; bizi değiştirmek, makamı değiştirmek iyi bir etki yapmıyordu. Bu kişi sert falandı ama ciddi ve her türlü bilimi uygular. Yani işbilir, kendisine her işte güvenilebilirdi (27 Eylül)”. “Bereket versin şoför gayet usta, en fena yerden gayet iyi geçiyor (9 Ekim)”.

Cephede yaşanan eksikleri ve yanlışlıkları dile getirir ve öneri sunar: “Gözlem yeri ile tabur beraber ise burada ne gözcüler ne de telefoncular rahat iş görebilir. Doğrusu önemli bir gözlem yerinin böyle kötü bir halde olmasına üzüldüm. Buraya hem korunaklı bir yol yapılabilir hem de gözlem yeri daha derin ve rahat olabilir. Ayrıca iyi bir gözcü penceresi yapılabilir. Bütün bunlara ek olarak mükemmel bir büyük dürbün ile gözlem daha etraflı hale getirilebilir”. “Meğer çadırlar düşmanı aldatmak içinmiş. Hatta sahte toplar dahi varmış”. “Hazırlanış, hareket oldukça karışık ve dağınıktı (28 Mayıs)”. “Sırrı Bey İstanbul’dan dönmüştü. İstanbul’da düşman denizaltılarının, asker dolu bir nakliye gemisini nasıl havaya uçurduklarını

---

¹⁰ İlgili fotoğraf makinesi ile meşhur fotoğrafın aslı Çanakkale Çimenlik Müzesi’nde sergilenmektedir.

anlattı. Son derece feci. Bütün asker ve subaylar şehit olmuş. Kutru-lanlar da ağır yaralı. Cephane mahvolmuş. Acaba bu facianın sorumluları kimler? Bu ne basiretsizlik, bu ne tedbirsizlik? Savaşın başlangıcından beri aynı hal devam ediyor. Hiç kimse uyanık olmuyor, kimse önem vermiyor, kimsenin umurunda değil. Bu kadar vatan evladı boş yere mahvolup boğulup gidiyor, düşünen yok (3 Hazi-ran)”. “9’ncu Bölüğün siperlerine girdik. Korunaklı yol yok. Siperler kötü. Asker mesafeleri bilmiyor (19 Haziran)”, “241’e kadar geldik. Subay bize başka yeri tarif etmiş, haritada başka yeri işaret etmiş. Çok kötü yapılmış. Buna biraz canım sıkıldı”. “Öğleden sonra İsmailtepe’ye gittik, durum fena halde. Siperlere tel örgü ve kum torbaları yapılmamış (10 Ağustos)”. “Eskiden bu bölgede olduğu gibi, Boğaz dışından ara sıra monitörler İntepe’yi bombardıman ediyor. Başka bir savaş gürültüsü yok. Bazen de uçaklar geçiyor. Diğer sahne ile arada tamamen fark var. Keşke namuslu bir adam ile birlikte faal bir yerde bulunsaydım (19 Ağustos)”. “Karargâh yeri aradık ama bulamadık, O halde yerimizde kalmaya karar verdik. İsmailtepe bence en uygun yerdi ama (2 Temmuz)”. “Döndükten sonra kâğıt işlerine boğulu-yorum. Bu beni pek yoruyor. Asıl işler geri kalıyor (1 Ağustos)”. “Midilli’den gelen Müslüman köylüleri sorguya çektim. Yunan, Müslümanlara zulüm yapıyor, hepsi göç yapmak istiyorlarmış (17 Eylül)”.

Çoğu zaman hava durumu hakkında bilgi verir: “Hava bulutlu ve çok rüzgârlıydı”. “Akşam yemeğinden sonra hava bozdu, yağmur yağmaya başladı (30 Haziran)”. “Gece dehşetli fırtına şimşek, gök gürlemesi ve şiddetli yağmur vardı. Sözde buradaki çatışmalara, gökyüzü de imrenerek fırtına yarışına çıkmıştı (1 Tem-muz)”. “Deniz çok hoş, hava da serin (11 Temmuz)”, “Hava sıcak mı sıcak. Olur şey değil (15 Temmuz)”. “Sıcak dehşet (16 Temmuz)”. “Toz toprak insanın ağızına gözüne doluyor. Çok rahatsız edici bir durum (18 Temmuz)”. “Burası zaten her gün rüzgârlı. Hava iyi. Ama toz berbat (22 Temmuz)”. “Hava oldukça sıcak (16 Ağustos)”. “Müthiş bir sıcak var ve toz çoktu (17 Ağustos)”, “Akşama doğru biraz yağ-mur yağdı (25 Ağustos)”. “Eylül’ün mahzun çehresi artık soluk görünüyor. Kış belir-tileri görülmeye başladı. Kim bilir nerede ve nasıl geçecek (15 Eylül)”. “Yol yeni açılmış, diğer taraftan da arabalar geliyor. Çok toz var. Tozdan artık önde oturan şoförü göremez oldum. Bu oldukça uzun bir süre devam etti. Artık ne ağızımızı ne de burnumuzu açacak halimiz kalmadı. Kâinat toz kesmişti (7 Ekim)”. “Yağmur yağıp fırtına çıktı (8 Ekim)”,

Sıklıkla evden daha çok gelmeyen, bazen gelen mektuplar hakkında bilgi verir ve kendi ruh halini de aktarır: “Oh hamdolsun aileden gelen ilk mektup! Çok memnun oldum (1 Haziran)”. “Sırrı Bey İstanbul’dan dönmüştü. Evden mektup getirdi. Getirdikleri arasında potinle bisküvi bile vardı (3 Haziran)”. “Mektuplar geldikçe pek seviniyorum (12 Haziran)”. “Haneye birçok sipariş verdim (1 Temmuz)”. “Bugün Saim’den aldığım mektupta (Gelibolu’da daha önce elçi konutu) Fransız konsolosunun evinde bulduğu babamın resmini göndermişti. Çok duygulandım ve hüznelendim. Aferin Saim (30 Haziran)”. “Hala mektup yok bu gittikçe uzuyor. Buna çok canım sıkılıyordu. Mektupsuzluktan neşem kaçıyor (7 Temmuz)”. “Evden hala mektup yok (12 Temmuz)”. “Bana hala mektup yok. Ne kadar üzücü bir şey (15 Temmuz)”. “Ama ne çare mektup olmadıktan sonra (16 Temmuz)”, “Sabahleyin İstanbul’dan sipariş ettiğim eşyanın geldiğini görmekle pek sevindim. 10’dan fazla mektuplara pek sevindim. Hemen birer birer alıp okudum. Eşyaları birer birer alıp baktıkça bayramlarda hediyeye almış çocuklar gibi seviniyordum (17 Temmuz)”. “Süruri ile eve mektup gönderdim (24 Temmuz)”. “Mektup almamak oldukça can sıkıcı (23 Ağustos)”. “Bir de postacı beş adet mektup ve bir adet kart sıkıştırdı. Bendeki sevinç pek büyüktü (24 Ağustos)”. “Eski bir mektup daha aldım (26 Ağustos)”, “Eve 4 para gönderdim (1 Eylül)”, “Yine mektup yok. Ah birlik hayatı. İnsan merakından çıldıracak (24 Eylül)”.

Aktardığı olaylar sonrasında dua etmeyi de ihmal etmez: “Allah başarılı kılsın”, “Salih Bey geldi, saçlarımı kesti. Allah razı olsun”.

Uyku durumu her an gündem konusudur: “Uyku epey rahatsız geçti. Rüyamda esir olduğumu gördüm”. “Ben uykusuzluktan güçsüz düşmüştüm (30 Mayıs)”. “Uykusuzluktan başım sersemdi (14 Haziran)”. “Dün geceki uyku yetersiz oldu (10 Temmuz)”. “Gece uykum fena geçti (5 Ağustos)”. “Gecem sıkıntılı ve rahatsız geçti. O alçak herife (Wilmer) karşı hiçbir savunma yapmadığımdan kendi kendime ızdırap çekiyorum (6 Ağustos)”.

Mızıka takımının hizmetleri ile ilgili bilgilere de yer verir: “3’ncü Tümen¹¹’den gelen mızıka, akşamüzeri kulaklarımızı biraz rahatlattı. Savaşın kanlı günleri arasında müzik dinlemek insanda ne garip hisler uyandırıyor. Acaba gönlü-müze dolan bu ezgileri gönül rahatlığı ile ve özgürce dinlemek kismet olacak mı? (10 Mayıs)”. “3’ncü Tümen Komutan için mızıkeyi göndermiş. Subayı ile görüştüm. Repertuarı pek iyi doğrusu. İçinde benim de çok sevdiğim şarkılar var. Mızıka çaldırıldı. Die Kenizor Neil, Bot Miorgen...

¹¹ 3’ncü Tümen karargahı Sarıçalı Köyü’ndedir.

birbirini takip etti. Akşam sessizliğini bu melodiler bozuyor. Mızıkada Alman milletinin -benim özellikle evde çokça dinlediğim, mırıldandığım- vatan ve asker şarkılarını çalıyordu. Bu şarkılar hissimi harekete geçiriyor ve canlandırıyor. Sıkıntılarımız kalplerimizden dertli dertli uçuyordu. Ne fayda ki bizim tarafımızda kuvvetimizin azlığı hoş gitmiyordu. Fakat Allah büyük! (20 Mayıs)”. “Karargâhımıza 3’ncü Tümen’in mızıkası geldi ve çok hoş şarkılar çaldı (28 Mayıs)”. “Saat 19.00’den sonra Veliht geldi. Aşağıdan karşıladık. Mızıkaya iyi çaldı (19 Temmuz)”. “Bu akşam 3’ncü Tümen mızıkası ordugâhımıza geldi. Epey güzel havalar çaldı (27 Ağustos)”. “(Sofrada Alman misafirler var.) Mızıkaya geldi. İyi çalmasa da o kadar hoşumuza gitti ki inanılmazdı. İyi marşlar ve daha birçok Alman askeri havalarını çaldırttık, herkes alkışladı (22 Eylül)”.

Bir türlü kabullenemediği Wilmer Bey ile ilgili kahrı ve düşünceleri de son derece manidardır: “Wilmer Bey bugün rahatsızdı, karargâhta kaldı (22 Haziran)”. “Wilmer Bey’le aramızda nahoş bir tartışma yaşandı. Fakat akşam hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Artık bu kişi ile birlikte çalışmak imkânsız hale gelmişti. Fakat ne yazık ki zaman o zaman değil, sabırdan başka bir çare yok. Ya Rabbi sen sabır ve dayanma gücü ver, sonunu hayır eyle! (29 Haziran)”. “Bugün yine şeytan buralarda dolaşıyordu. Hain herifin verdiği talimatın uygulanması esnasında yine oldukça çirkin tartışmalar yaşandı. Artık sabır kalmamıştı (6 Temmuz)”. “Artık uyuşma imkânı yok. Her an yeni bir bozukluk, yeni bir terslik çıkıyor. Artık kararım, işi anlatıp çıkmak. Akşamüzeri baygınlık bile geçirdim. Sabah gideyim dedim (4 Ağustos)”. “Bu alçak herif her şeyi engelliyordu (14 Ağustos)”. “Zaten bu herif, taarruz emrini ezberden, hiçbir tarafı, bir şey görmeden vermişti. Sağını solunu düşünmüyordu. Bunların yaptığını biz yapsak hatalar tartışılır. Geçen günlerin azabı, ızdırabı, hor görmeleri hiçbir zaman dinmeyecekti. Müthiş bir yolun ağırlığıyla vicdanımın ihtirası ayrılmıyordu (15 Ağustos)”. “Paşa hazretleri ile görüştim. Başıma gelenleri anlattım. Hepsi üzüldü. Teşekkür ettiler. Maltepe’de İdare Karargâhı’na gittim. Ekrem Bey’in çadırına gittim. Bu arkadaşım da Almanların en büyüklerinden çok hakaret görmüş. Kazım Bey’le görüştim, işi anlattım. Daha önce haber vermem gerektiğini söyledi. Çok doğru söylüyor fakat üç defa teşebbüs ettim, hepsi de sonuçsuz kaldı. Nihayet, düşman karaya çıktı. Bir daha da ağzımı açmadım. Ah keşke, bir dakika kaybetmeseydim, şimdi işi halletmiştim. Ne kadar büyük hata olmuş. Terbiyesiz herifin yaptığı yanına kar kaldı (16 Ağustos)”. “Yine mi Kalvert? Fakat alçak herifin yanında kazandığım vicdan azabı, üzerimde daima ağır bir yük olarak kalacak gibi duruyor. (17 Ağustos)”. “Öğlen konferans verdim. Akşam tekrar anlattıktan sonra kurnay başkanının övgüsünü aldım. Elimi

sıkarak beni tebrik etti. Şimdi öbür ahlaksız herifle kıyaslamaya kalkarsak hiç kıyas kabul etmez. Bu kadirşinas, öbürü ahlaksız alçak herif (16 Eylül)”. “Alçak herif İstanbul’a gönderilmiş (7 Ekim)”.

Karargâhların çok çabuk görüş değiştirdiğini, bazen iptal ettiğini, bunların bir günlük arayla bile yapılabildiğini, aynı şeyin ihdas edildiğini, diğer gün iptal edildiğini aktarır: “28 Eylül’de diğer bir tabur daha Çanakkale’ye gidiyor. Yeni kurmay başkanı Yarbay İlhami geldiler. 3’ncü Tümen birliklerinin karşıya geçmesi için emir gelmişti. 2 Ekim’de 2’nci Tümen Sarıçalı ve Erenköy civarına çekilip yerleştik. 1’ci Kolordu 1’nci Karargâhın Rumeli’ye geçmesi emrini aldık. (Üç gün sonra) 1’ci Kolordu 1’nci Karargâhı şimdilik 2’nci Tümenin talimiyle uğraşacak ve bu tarafta kalacak (5 Ekim)”. “2’nci Tümene hareket emri yazıldı.11.30’da hareket ettik (7 Ekim)”. Müstahkem mevki karargâhına geldik. Çanakkale’den gündüz sevkıyatı olmadığından Burgos’tan karşıya geçecekler. Ilgardere’ye geçtik. İpsala’ya gittik (9 Ekim)”. “Uzunköprü havalisine 15.40’ta vardık (10 Ekim)”. “Uzunköprü’ye ulaştık. Bugünkü ordugâhlarını tespit ettim(13 Ekim)”. “Karargâh hala hazırlanamadı (14 Ekim)”, “Eski arkadaşım Kurmay Yarbay Abdurrahman gelmişti (15 Ekim)”. “3’cü Tümen Kurmayı gelir gelmez yine bilgi ve emir verildi. Bizim Kalvert meydana çıktı (16 Ekim)”.

Cepheye gazeteye ulaşılabilirdiğini vurgular: Çok memnun oldum, bir gün önceki gazeteyi bulmak ne kadar iyi şey” (1 Haziran,)”. “Bazen Jandarma Taburu’nun Turşun’dan gönderdiği gazeteler ki, iki günlük falan bana geliyordu. Onları vakit buldukça okuyabiliyordum (27 Haziran)”.

Sonuç

Çanakkale cephesinde de ‘günlük’lerin kaydedilmesi, savaşın özünü anlamak açısından olağanüstü bir gayrettir. İşte Haydar Mehmet Alganer’in günlüğü de böyle bir gayretin ürünüdür. Alganer, olayları kendi çerçevesinde anlattığından dolayı aynı zamanda “anı portre” niteliği de taşır.

Alganer’i Çanakkale cephesinde özel kılan tarafı, -imkân ölçüsünde cepheyi fotoğraflamasının yanında- 17 Haziran 1915 günü 19’ncü Tümeni ziyareti esnasın-da Kurmay Albay Mustafa Kemal Bey’i çekip ona hediye ettiği fotoğrafıdır.

“Mustafa Kemal Bey’in karargâhına vardık. Saat 12.00 civarıydı. Ooo, diyerek iki eski arkadaş samimiyetiyle sarıldık. Albay olmuş ve Altın Liyakat ve Gümüş Harp madalyaları almış. Kurmay İzzettin de oradaydı. Arıburnu muharebelerini nasıl idare ettiğini anlattı. (17 Haziran)” ifadesiyle Mustafa Kemal Bey ile buluşma mutluluğunu dile getirir.

Bilgilerin büyük bir bölümünün günlük olarak kaleme alındığı, bir kısmının medyadan, bölgenin diğer bölümlerinden ve kendisine ulaştırılan haberlerden aktarıldığı anlaşılmaktadır.

Geçtiği ve gezip gördüğü yerlerle ilgili bilgiler verir.

Cephe ile ilgili bilgilerin dışında mutlaka gününbirlik yemek, kahvaltı ve ikram bilgilerini kaydeder.

Kimlerin ve nerelerin fotoğrafını çektiğini belirtir.

Enteresan şekilde kişi ve karakter tahlilleri yapar.

Cephede yaşanan eksikleri ve yanlışlıkları dile getirir ve öneri sunar.

Çoğu zaman hava durumu hakkında bilgi verir.

Sıklıkla evden daha çok gelmeyen, bazen gelen mektuplar hakkında bilgi verir ve kendi ruh halini de aktarır.

Aktardığı olaylar sonrasında dua etmeyi de ihmal etmez.

Uyku durumu her an gündem konusudur.

Mızıka takımının hizmetleri ile ilgili bilgilere de yer verir.

Bir türlü kabullenemediği Wilmer Bey ile ilgili kahrı ve düşünceleri de son derece manidardır.

Karargâhların çok çabuk görüş değiştirdiğini, bazen iptal ettiğini, bunların bir günlük arayla bile yapılabildiğini, aynı şeyin ihdas edildiğini, diğer gün iptal edildiğini aktarır.

Cepheye gazeteye ulaşılabildiğini vurgular.

Nalbantbaşı'nın Musa Kazım Efendi (28 Mayıs) ve Başveteriner'in Osman Bey ve Bakteriyolog'un Abdulkadir Bey olduğu (25 Eylül); Karargâhına bir alman savaş gönüllüsü geldiği 23 Temmuz; Turşun Köyü'nde atış meydanı (26 Temmuz), Karainebeyli'de hastane olduğu (12 Ağustos); Çanakkale'den gündüz sevkiyatı olmadığı; uzun seyahatlerini otomobille yaptığını (11 Ekim) ve konferans verdiği (27 Eylül) bilgileri de kayda değer niteliktedir.

EK

YAZARLAR İÇİN GEREKLİ BİLGİLER

1. Çanakkale Savaşları genel tarihi yanısıra, Çanakkale'nin zengin kültür ve tarihiyle ilgili çalışmalar yayımlanabilir. Makaleler Türkçe veya İngilizce olabilir. Yayımlanması istenen makaleler üç kopya halinde aşağıdaki adrese gönderilmelidir:

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı (ÇATÜY)

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırmaları Merkezi, 17100 Çanakkale

Dergiye gönderilen makaleler başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazarlar tarafından ortaya konulan görüşler sadece yazarların görüşlerini yansıtır. Makaleler yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, bütün yayın hakları ÇATÜY'E geçer.

2. Makaleler kağıdın bir yüzüne bir buçuk aralıkla yazılmalıdır. Başlıklar ve alt başlıklar kısa olmalıdır. Kaynaklar ayrı bir sayfada yazılmalıdır. Makalenin ilk sayfasında şu bilgiler olmalıdır: (i) yazının başlığı; (ii) yazar(lar)ı; (iii) yazarların bağlı oldukları kuruluşlar; (iv) En çok 200 kelimelik Türkçe özet; (v) 1000 kelimelik İngilizce özet. Ayrı bir sayfada yazarın adı, adresi, e-mail adresi, telefon ve faks numaraları belirtilmelidir. Türkçe metinlerde imlâ, Türk Dil Kurumu İmla Kılavuzu Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı (Ankara, 2000)'sına uymalıdır.
3. Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmelidir. Rakamlarda ondalık kesirler nokta ile ayrılmalı, büyük rakamların haneleri virgülle ayrılmalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.
4. Kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, kaynakça bağlantıyla yapılmalıdır. Kaynakça bağlantıyla belirtilen referanslarda yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları yazılmalıdır. örnek (Anderson 2002 : 100) Kaynakçada dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir.
5. Yayıma kabul edilen makaleler "Word" programı ile yazılmış bilgisayar dosyasında, disket veya CD ile gönderilmelidir.